

Лілія ПОКАСЬ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психолого-педагогічних дисциплін
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ,
Україна) lilia.pokas@gmail.com

Денис ПОЛТАВЧЕНКО,
бакалавр факультету природничо-географічної освіти та екології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна) denPoltavchenko@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ЛІЦЕЮ

***Анотація.** У статті проаналізовано можливості CLIL-технології як засобу підвищення мотиваційної складової в освітньому просторі ліцею. Розкрито педагогічний зміст CLIL-технології, що пропонується різними науковцями світу.*

CLIL-технологія сприяє вдосконаленню та системності знань з географії, підвищенню індивідуального академічного рівня, поглибленню практичних навичок, активізує географічну підготовку учнів ліцею.

Проаналізовано проблеми використання CLIL-технології на уроках географії. Подано методичні прийоми з використанням CLIL-технології як сучасної педагогічної технології навчання, для використання в освітньому процесі ліцею для старшокласників в межах шкільної географічної освіти.

Внаслідок раціональної організації пізнавального, самостійно-практичного навчання за методикою CLIL-технології випускник закладу загальної середньої освіти може з успіхом вирішувати навчальні проблеми.

***Ключові слова:** профільне навчання, ліцей, CLIL-технологія, CLIL-освіта, географічна освіта, методика навчання географії, педагогічна інновація, старшокласники, варіативний курс, освітній простір.*

Lilia Pokas Denis Poltavchenko

Kyiv National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov

THE USE OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN LYCEUN LEARNING SPACE

Annotation.

The article analyzes the CLIL-technology possibilities as the way of increasing the motivational component of the high school geography education. The CLIL-technology content proposed by some authors is revealed. Analyzing and comprehending the content of the subject matter make it possible to confidently state the demand for innovation in the school community. The method proposed by the authors is based on the worldwide idea of sustainable development. CLIL-technology can improve the pupil's knowledge on geography, increase the individual academic level, deepen practical skills and activates geographical training of pupils.

The problem of CLIL-technology usage in geography lessons has been analyzed. CLIL-technology strategies and techniques, as a modern pedagogical technology, for high school geography education have been presented.

The pedagogical experiment on using CLIL-technology during geography lessons (General Geography course for high school students) testified the positive result of students' increasing interest in geography training and formation their geography competence.

Due to the rational organization of cognitive and self-practical training by the CLIL-technology methodology, any general secondary education graduate can successfully solve educational problems.

Key words: *specialized education, lyceum, CLIL-technology, CLIL-education, geography education, methods of teaching geography, pedagogical innovation, senior, variable course, learning space.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку шкільна освіта набуває тенденції до використання нестандартних технологій у навчанні. Це пояснюється реформуванням системи освіти, поступовим переходом від радянського стилю навчання до європейського, потребою суспільства у якісно новій освіті. На даному етапі результатом модернізації освіти повинна стати Нова українська школа, «в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті» [4]. На рівні законодавства сформовано нову концепцію досягнення повної загальної середньої освіти, що «забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності» [3]. Зокрема однією з них є здатність спілкуватися іноземними мовами. Для реалізації цієї мети важливим є не лише вивчення самої іноземної мови як окремого навчального предмету, а також і її застосування у якомога більшій кількості інших предметів. Це можливо зробити, застосовуючи такі педагогічні технології, які одночасно підвищують рівень володіння іноземною мовою та посилюють мотиваційну складову до вивчення іншого навчального предмету. Однією з таких технологій може бути CLIL-освіта, що передбачає вивчення навчального предмету із застосуванням іноземної мови. Ця методика дозволяє посилити мотивацію учнів ліцею до вивчення будь-якого предмету (зокрема географії) та одночасно поглибити знання іноземної мови.

Аналіз досліджень і публікацій. У ході написання статті були використані дослідження Д. Марша, що є одним із основоположників технології CLIL-освіти, також праці Дальтон-Пуффера та Кунана, що досліджували особливості використання цієї технології під час навчання. Детальний аналіз CLIL-освіти як педагогічної технології було висвітлено К. С. Григор'євою та Н. І. Батровою, які, використовуючи визначення педагогічної технології Г.К. Селевко, розкрили і довели цінність CLIL-освіти як прогресивного мотиваційного засобу навчання.

Мета дослідження: довести інтеграційність шкільних предметів шляхом використання інноваційних педагогічних технологій та показати ефективність навчання при цьому.

Об'єкт дослідження. освітній процес з географії у ліцеї.

Предмет дослідження. CLIL-освіта як мотиваційний компонент на варіативних курсах з географії у ліцеї.

Основні завдання дослідження.

1. Виявлення дидактичних можливостей інтеграції іноземної мови та географії в рамках CLIL-технології .
2. Дослідити вплив CLIL-технології на мотивацію учнів ліцею до навчання географії у середній та старшій школі.

Виклад основного матеріалу. CLIL-освіта (від англ. Content and Language Integrated Learning) – один із ефективних інструментів вивчення нефілологічних предметів за допомогою іноземної мови. Визначення CLIL-освіти є досить абстрактним, ось як його трактують різні вчені:

За Навезом та Муньйо (Т. Navés, С. Muñoz) CLIL-освіта передбачає одночасне вивчення іноземної мови та природничого предмету, для того, щоб навчитися вирішувати основні навчальні завдання, використовуючи іноземну мову як один з основних інструментів [9].

За Кунаном (С. М. Coonan) CLIL – це навчальна стежка, в яку покладені зважені, методологічні основи для допомоги у вивченні нефілологічного предмету з використанням іноземної мови [6].

За Дальтон-Пуффером (С. Dalton-Puffer) Термін CLIL «відноситься до навчальних умов, у яких предмет вивчається мовою, що не є розмовною у цьому регіоні» [8].

За Д. Маршем (D. Marsh), що є одним із фундаторів цієї інноваційної методики, CLIL називають педагогічну технологію, у якій предмет або його частина вивчається іноземною мовою з подвійною ціллю: вивченням самого предмету з одночасним вивченням іноземної мови [11].

Успішність використання CLIL у Європі, де якість освіти вимірюється здатністю людини до мобільності та швидкому пристосуванню до глобалізаційних процесів, посилює її цінність для українського освітнього простору, яке знаходиться на стадії модернізації та реформування. Але спочатку

потрібно в'яснити, чи є CLIL-освіта повноцінною педагогічною технологією. За визначенням Г.К. Селевко педагогічною технологією є «система функціонування усіх компонентів педагогічного процесу, що побудована на науковій основі, запрограмована у часі та просторі і яка призводить до певних результатів» [5]. Дослідження К. С. Григор'євої та Н. І. Батрової [2] повністю підтверджують відповідність CLIL-освіти визначенню педагогічної технології, а саме:

- в основі CLIL лежить концепція когнітивної теорії білінгвізму Каммінса (J. Cummins) та теоретичні дослідження Девіда Марша (D. Marsh), До Койла (D. Coyle), Олівера Мейєра (O. Meyer). Когнітивна теорія встановлює залежність між рівнем володіння іноземною мовою (двопорогова система) та рівнем пізнавальної діяльності, тобто після подолання порогів у володінні іноземною мовою білінгвізм стає одним із стимулюючих факторів навчання;
- системність CLIL виражена у принципі 4-C: content (зміст), communication (спілкування), cognition (розумові здібності), culture (культура). Цей принцип був розроблений До Койлом у 1999 році [7].
- CLIL має свою ефективність, оскільки вона підвищує мотивацію до навчання, поєднує в собі одночасне вивчення предмету та практичне використання іноземної мови.
- Можливість застосування в багатьох навчальних предметах.

Отже, CLIL-освіту можна ототожнити з поняттям CLIL-технології, оскільки концепція такого навчання повністю відповідає критеріям педагогічної технології.

У шкільній навчальній програмі з географії для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [1] вказано наступне: «використовувати іншомовні навчальні джерела для отримання інформації географічного змісту; описувати іноземними мовами, аналізувати та оцінювати роль природних явищ у сучасному світі, доречно використовувати географічні поняття та найуживаніші терміни в усних чи письмових текстах, читати та тлумачити географічну термінологію

іноземною мовою». Тобто в учнів ліцею має сформуватись іншомовне сприйняття географічної інформації та вміння її тлумачити іноземною мовою. Також у шкільній програмі зазначені навчальні ресурси: «довідкова література, онлайнві перекладачі, іншомовні сайти, статті з іноземної вікіпедії, іноземні підручники і посібники».

Встановлення навчальною програмою таких особливостей вивчення географії формує методологічні уявлення щодо особливостей варіативного курсу «Загальна географія» на рівні профільного навчання. Урахування специфіки володіння старшокласниками іноземною мовою дозволяє виділити основні дидактичні можливості використання CLIL-технології у навчанні географії у ліцеї:

- формування мотиваційної складової за рахунок особливостей і специфіки завдань у курсі «Загальна географія» з використанням CLIL-технології;
- формування загальногеографічних уявлень у старшокласників шляхом використання додаткових іноземних матеріалів;
- набуття іноземної компетентності як однієї з базових при здобутті загальної середньої освіти;
- формування картографічної компетенції за допомогою іноземних картографічних джерел;
- удосконалення спілкування між учнями, вміння працювати у групах.

Умовно можна виділити дві найголовніші дидактичні можливості, що надає CLIL-технологія: мотивуюча та навчальна. Навчальні можливості розкриваються повноцінно за умови достатнього володіння іноземною мовою, оскільки тоді вона стає повноцінним інструментом навчання. Мотиваційна ж складова домінує на початковому етапі володіння іноземною мовою, коли сама іноземна мова поки що є допоміжним інструментом в опануванні навчального предмету.

Враховуючи вищезазначене, найголовнішим елементом CLIL-освіти у вивченні географії на варіативних курсах є її мотиваційна складова. Учні

поглиблюють знання з предмету вивчення географії, їх важливо зацікавити змістом навчання. Для досягнення цієї мети використання концепції іншомовного навчання повинно підвищити інтерес учнів до вивчення географії, оскільки діти вирішують нестандартні завдання, починають цікавитись вивченим матеріалом, усвідомлюють важливість вивчення іноземної мови, поглиблюють раніше отримані знання.

Посилення мотивації до навчання у курсі «Загальна географія» з використанням CLIL-технології можлива через використання наступних методичних прийомів:

1. *Аналіз статей із журналів, газет.* Бажано знайти статті саме географічного змісту, що стосуються теми, що вивчається. Також можна використовувати Інтернет-статті з Вікіпедії. Робота проводиться тільки в групах. Учні отримують статтю і мають зробити її короткий переказ, знайти відповідь на конкретні запитання тощо.

2. *Повторення основних термінів з теми.* Це можна зробити, використовуючи термін у різних реченнях. Важливо акцентувати на ньому увагу. Наприклад, вивчаючи тему «Погода, її елементи» термін погода (weather) можна використати під час привітання (Oh, the weather is beautiful today), основного викладу матеріалу (The weather is the state of lowest part of atmosphere; what types of weather do you know?; What's your favorite weather? Try to tell us about it), або підсумкового етапу (We have learnt the different types of weather; What's the weather usually in summer/winter in Ukraine?).

3. *Використання презентацій.* Презентація є дуже дієвим інструментом, оскільки спрацьовує не тільки слухова, а й зорова пам'ять. Слайд має в собі містити інформацію, яка максимально може запам'ятатися учневі. Тож для її оформлення варто використовувати колір, звук, певні ефекти. Наприклад при вивченні теми «Внутрішні процеси Землі» можна використати слайд з вмонтованим відео про вулканізм, руху літосферних плит. При цьому це може супроводжуватись коментарем вчителя (You can see the movement of lithospheric plates. Its power is huge, the can create mountains, volcanoes...).

4. *Ізольована лексика*. Якщо тема є важкою, краще назвати основні терміни українською та англійською мовами перед початком вивчення нового матеріалу. Тим самим ви вже готуєте студентів до усвідомлення нового матеріалу, адже вони намагатимуться почути вже знайомі терміни.

5. *«Покажи і розкажи»*. Цей прийом є класичним, однак при застосуванні іноземної мови у навчанні він отримує новий сенс. Переказати щойно почуте, висловити кількома словами свою думку,

6. *«Гаряче крісло»*. Суть методу полягає у розвитку розмовних навичок, вмінні ставити запитання. Наприклад, знаючи, що діти на уроці англійської мови розглядали тему «Question Tags», можна попросити учнів на уроці географії наводити свої міркування, використовуючи тільки цю конструкцію (Columbus found America in 1492, didn't he?; The Earth goes round the Sun, isn't it?).

7. *Метод піраміди*. Цей метод розширює мовні навички, допомагає організувати групову роботу. Наприклад, вивчаючи розділ «Історія географічних відкриттів», вчитель вивішує портрети 5 мандрівників. Учитель об'єднує клас у групи та пояснює, що на першому поверсі школи зроблять фото-коллаж «Найвидатніші особистості» і на їх розсуд потрібно вибрати 2 з них. Виграє та група, яка наведе найпереконливіші аргументи. В умовах появи міркувань іноземною мовою в учнів формуватиметься іншомовна компетентність.

8. *Постановка відкритих запитань*. Саме відкриті запитання стимулюють до активізації навчальної діяльності в учнів, він застосовує усі наявні можливості для відповіді. Ці питання мають охоплювати якомога більше питань, що вивчаються. Наприклад, ось перелік відкритих питань до теми «Гідросфера»:

- Do you know any areas on Earth, which full of water resources?
- Where you can find the most salt water? Why is it so salt?
- Which rivers do you know in the world? Can you show them on the map?

Висновки. Отже, мотиваційний потенціал CLIL-технології у навчанні варіативного курсу «Загальна географія» є доволі високим. Він має незвичне для старшокласників поєднання одночасно географії та іноземної мови, допомагає не тільки у формуванні іншомовної компетентності в учнів ліцею, але й дає

поштовх до вивчення географії, щоб вдало вирішувати навчальні завдання на уроці. Водночас ця технологія вимагає від вчителя більший рівень підготовки, готовність до використання іноземної мови (за Франческа Коста (Francesca Costa) та Кейт Келлі (Keith Kelly) мінімальним рівнем володіння іноземною мовою вчителем є рівень B2. Саме цей мінімум достатній для того, щоб «бути здатним вирішити будь-які запитання, що вам поставить учень» [10]). Тому ця технологія є доволі енергоємною для вчителя, котрий працює у ліцеї, але водночас і продуктивною у навчанні учнів профільного рівня навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Географія та економіка. 6-11 кл : навчальні програми / Укладач Р.В. Гладковський. – Харків: Видавництво «Ранок», 2018. – 192 с.
2. Григорьева К.С., Батрова Н.И. Можно ли считать CLIL педагогической технологией? / К.С. Григорьева, Н.И. Батрова // Современные проблемы филологии, педагогики и методики преподавания языков: Всероссийская научно-практическая конференции, Казань 29 марта 2019 г.: сборник научных трудов. – Казань: Изд-во КНИТУ-КАИ, 2019. – С.172-176.
3. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017, С. 5.
4. Про Нову українську школу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
5. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП / Г.К. Селевко – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»)
6. Coonan, C. M. Focus su CLIL. In F. Ricci Garotti (Ed.), Il Futuro si chiama CLIL. Trento: IPRASE, 2006. – P. 23.
7. Coyle, D. CLIL - a pedagogical approach / D. Coyle // Encyclopedia of Language and Education. 2nd edition. – Springer, 2008. – P. 97-111.

8. Dalton-Puffer, C. Discourse in Content-and-Language-Integrated Learning (CLIL) Classrooms. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Group? 2007. – P. 1

9. Navés, T & Muñoz, C. Usar las lenguas para aprender y aprender a usar las lenguas extranjeras. Una introducción a AICLE para madres, padres y jóvenes. In D. Marsh, & G. Langé (Eds.), Using Languages to Learn and Learning to Use Languages. Jyväskylä: University of Jyväskylä Continuing Education Centre, 2005. – P. 2.

10. Kelly K. Ingredients for successful CLIL [Електронний ресурс] / Keith Kelly – Режим доступу до ресурсу:<https://www.teachingenglish.org.uk/article/keith-kelly-ingredients-successful-clil-0>.

11. Marsh, D. CLIL/EMILE-The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential. Strasbourg: European Commission, 2002. – P. 15.

References

1. Geography curricula for students in grades 6-9 (2018). Kharkiv: Ranok vyd-vo [in Ukrainian].

2. Grigor'eva, K. S., & Batrova N. I. (2019). Is CLIL an educational technology? *Sovremennye problemy filologii, pedagogiki i metodiki prepodavaniya jazykov*, 172-176 [in Russian].

3. Law of Ukraine «On Education» №2145-VIII (2017, September 5). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. Kyiv: Parlam. vyd-vo, 38-39, 5 [In Ukrainian].

4. About the New Ukrainian School. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> [in Ukrainian].

5. Selevko, G. K. (2005). Pedagogical technologies based on didactic and methodological improvement. Moscow: NII shkol'nykh tekhnologij [in Russian].

6. Coonan, C. M. (2006) Focus on CLIL (p. 23). Trento: IPRASE [in Italian].

7. Coyle, D. (2008) CLIL - a pedagogical approach (pp.97-111). *Encyclopedia of Language and Education*. 2nd edition. – Springer [in English].

8. Dalton-Puffer, C. (2007) Discourse in Content-and-Language-Integrated Learning (CLIL) Classrooms (p. 1). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Group [in English].

9. Navés, T & Muñoz, C. (2005) Use languages to learn and learn to use foreign languages. An introduction to CLIL for mothers, fathers and young people (p. 2). Jyväskylä: University of Jyväskylä Continuing Education Centre [in Spanish].

10. Kelly K. Ingredients for successful CLIL. Retrieved from: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/keith-kelly-ingredients-successful-clil-0> [In English].

11. Marsh, D. (2002) CLIL/EMILE-The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential (p. 15). Strasbourg: European Commission [in English].